

ТЎҚИМАЧИЛИК МАҲСУЛОТЛАРИДАГИ НАҚШ КОМПОЗИЦИЯЛАРИНИ ЯРАТИШ БОСҚИЧЛАРИ ВА УЛАРДА ТАБИИЙ МАНБАЛАРНИ ҚЎЛЛАШ УСУЛЛАРИ

Катта ўқитувчи
Н.М.Мирфаязова
талаба
З.М.Абдувалиева

Тошкент тўқимачилик ва енгил саноат институти

Ушбу мақолада тўқимачилик маҳсулотларидаги нақш композицияларини яратиш босқичлари ва уларда табиий манбааларни қўллаш усуллари таҳлил этилган.

В данной статье проанализированы этапы создания орнаментальной композиции текстильных изделий и методы применения в них природных источников.

The following article discusses the steps of creating the ornamental compositions for textile products and the usage of natural resources for its creation.

Турфа табиат дунёси инсон борлигини бутун умри давомида ўраб туради. Нафақат ўраб туради, балки, унинг шахсиятини шаклланишига улкан таъсир кўрсатади. Табиат таъсирида инсон гўзаллик, уйғунлик ва мукамаллик ҳақида ўзининг илк тасаввурига эга бўлади.

Табиат ўсимлик ва хайвонот дунёсининг турфа мотивлари – бу қадимдан то хозирги кунгача бутун дунё халқлари учун туганмас ижод манбаи бўлиб келган. Халқ амалий анъаналарига мурожат қиладиган бўлсак, матолар, тўқимачилик маҳсулотлари, кашталарда биз ўсимлик ва хайвонот мавзусидаги нақшларга дуч келамиз. Албатта, вақт ўтиб инсонни табиат ходисаларига бўлган қараши, муносабати, уни қабул қилиши ва талқини ўзгариб боради. Бунга, миллий қадриятлар, жамиятнинг турмуш тарзи, ишлаб чиқаришни ривожланиши, жамиятнинг бадий қарашлари каби ҳал қилувчи омили сабаб бўлади. Табиат мотивлари қандай талқин этилмасин – реалистик, стилизацияланган, рамзий ёки шартли бўладими рассом-дизайнер вазифасига оддий безак бериш эмаслигини унутмаслиги лозим. Зеро, нақш композицияси бу унинг ички кечинмалари, ижодий изланишлари натижасидир. Шунинг учун якуний натижа асл нусхадан йироқ бўлиши табиий ҳол ҳисобланади.

Рассом-дизайнернинг табиий ўсимлик ва хайвонот мотивларини англаб уни тўқимачилик маҳсулотларига кўчиришини ўзига хос тилини англаши муаммоси абадийдир.

Тўқимачилик нақшларида қадимдан ўсимлик мотивлари устунлик қилиб келади. Ўсимлик шаклларини тўқимачилик нақшларига айланиш ижодий жараёнини уч босқичда кўриш мумкин.

- Табиий шаклларни орнаментал мотивларга трансформацияси;
- Асосий рангни танлаш;
- Раппорт нақшини қуриш.

Биринчи икки босқич ҳақиқатда ҳал қилувчи бўлса, учинчи якуний босқич эса

раппорт нақшларини қуриш принципларига асосланади. Ўсимлик шаклини тўқимачилик нақшига айлантиришда, аввал табиий мотивни ишончли бадий ифодали сиймосини топиш зарур. Бундан ташқари нақшни матога тушириш усулларини имкониятларини ҳам инобатга олиш мақсадга мувофиқдир.

1-расм. Матодаги табиат мотивлари ифодаланган нақшлар.

Табиий мотивни орнаментал образини яратиш учун табиатда нақшни кўра билиш, уни ҳис қилиш, мотив элементларини ритмик тузилмасини очиб кўрсата билиш, пластик шакл чизиқларини фаол ва кескин талқин этиш каби шартларни бажариш лозим.

Энди ўсимлик мотивларини талқин этиш усулларига тўхталиб ўтсак:

1. Чизиқли ифодалаш усули уч ҳил ечимга эга:

- Бир ҳил қалинликдаги ингичка чизиқларни қўллаш. Одатда кичик масштабдаги нақшларда қўлланилади.
- бир ҳил қалинликдаги йўғон чизиқларни қўллаш. Бу усул нақшга маҳобатлилиқ, фаоллик ва кескинлик бахш этади.
- турли қалинликдаги чизиқларни қўллаш. Ушбу усул бир мунча мураккаб бўлиб, кенг бадий ифодали имкониятга эга.

2-расм. Нақшни чизиқли ифодалаш усули.

2. Доғлар ёрдамида ифодалаш усулида шакллар умумий сиймоли тарзда тасвирланади.

3-расм. Нақшни доғлар ёрдамида ифодалаш усули.

3. **Чизиқли ва доғлар ёрдамида ифодалаш усули.** Табиат мотивлари тасвирларини ифодалашда кенг қўлланилади.

4-расм. Нақшни чизиқли ва доғлар ёрдамида ифодалаш усули.

Нақшлар қайси усулда ифодаланишидан қатъий назар, нақш композицияси яхлит сиймога ва ритмга эга бўлиши керак. Ўсимлик мотивларини тўқимачилик нақшларига трансформациясини ўрганганда, ўсимлик мотивларини ранги ва ранглар уйғунлигини муайян қайтарилиши ва ҳаттоки буткул ўзгаришини ҳам инобатга олиш жоиз. Табиат мотивларини асл рангларини тўқимачилик нақшларида қўллаш баъзи ноқулайликларни туғдиради. Шунинг учун табиат мотивлари олдиндан танланган колоритда, совуқ ёки илик гаммада, қардош ёки контраст рангларда шартли ифодаланади.

Хулоса қилиб айтганда, табиат мотивлари турфа ва уларни тўқимачилик маҳсулотларини бадий безашда қўллашни қонун қоидалари ҳам хилма хилдир. Уни ҳар бир мавзуда яни ўсимлик ёки хайвонот нақшларини ифодалашни алоҳида ўрганиш мақсадга мувофиқдир.

АДАБИЁТЛАР:

1. Р.Р.Ямилова “Семантика зооморфных изображений на тканях и атрибутах костюма” Новое литературное обозрение, 2008 magazin.ru
2. Л.Буткевич. “Создание композиции на тканях” Москва, 2003